

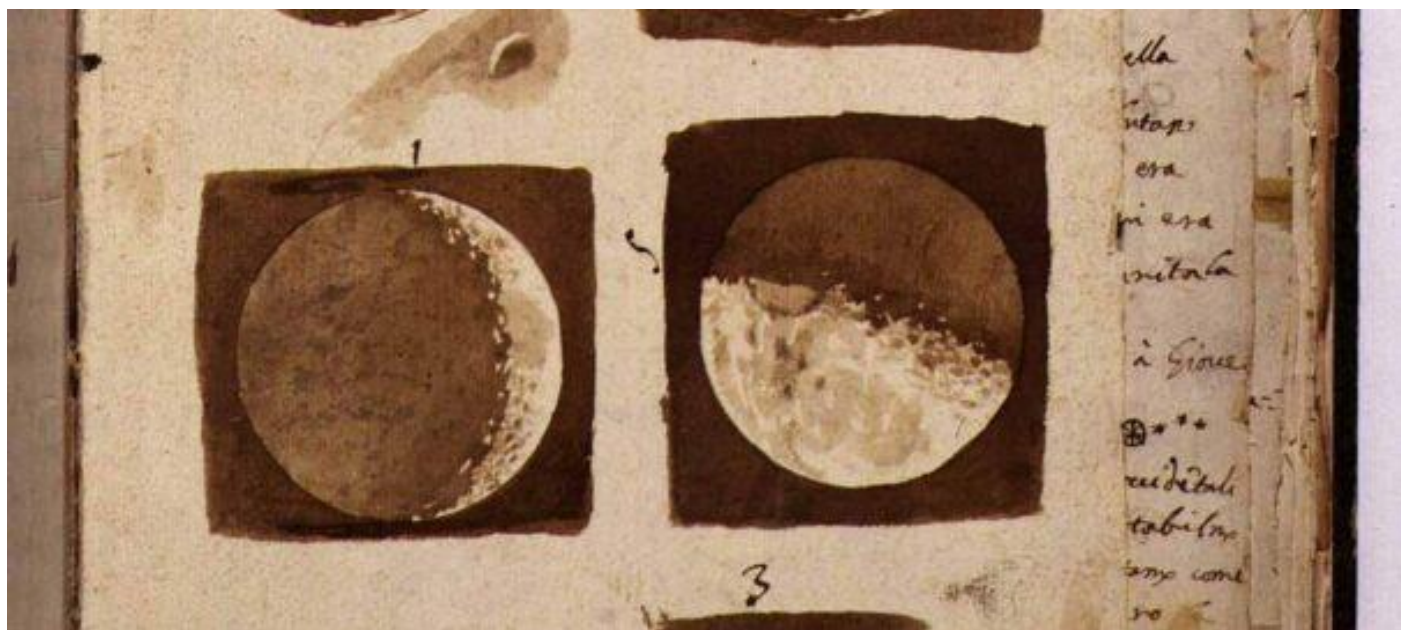
Mail Obert

Tina Vallès

OPINIÓ > MAIL OBERT

Per art de ciència

"... si és que realment la creació i la recerca es poden separar, si no és que s'entortolliguen sempre, tant si escrius poemes com si investigues fenòmens de la natura..."

Detall de dibuixos de la Lluna fets per Galileu

Per: **Tina Vallès**

07.10.2021 19:50

“Amb vista a la construcció dels conceptes, es treballa originàriament, com hem vist, el llenguatge, i més tard la ciència.” Ho deia Nietzsche i és una citació que encapçala el llibre *Breus notes sobre ciència* (no el busqueu en català, no el trobareu) de Gonçalo M. Tavares, on l'autor reflexiona sobre la ciència amb el seu estil poètic i filosòfic alhora, breu i alhora condensat. Hi parla del paper de la por en la ciència, del paper de la veritat, dels objectes, de la bellesa, de la religió, del tedi, de la tristesa, de la imitació, del cansament, de tot de “conceptes” que a priori molts d'ells no sembla que hagin de tenir cap paper en la tasca dels científics.

“És clar que el Perill és l'origen dels mètodes científics més eficaços. Si l'home fos immortal encara no hauria inventat la roda (podries dir).” “Guaiteu cap al futur: al límit, només els peus continuen a terra, el cap fuig cap endavant. Investigar sense desequilibri és avançar sobre fang: algú s'enfonsa.” “El llenguatge utilitza la ciència per aconseguir la il·lusió de la Veritat, de la mateixa manera que el llenguatge utilitza l'art per aconseguir la il·lusió d'una certa Bellesa.” “Qui defensa l'objectivitat en ciència s'anul·la com a subjecte i se'n vanta: ho considera indispensable per al mètode. Però hi ha gent que no creu en ciència feta per objectes.”

Us n'he triat quatre fragments com aquell qui diu a l'atzar (aquí vindria una disquisició tavàrica sobre què és l'atzar guiat per la mà humana i fins a quin punt és realment atzar) perquè us en feu a la idea, però no us en fareu cap idea, perquè el llibre és incommensurable, sobretot si el llegiu dins del recull *Enciclopedia* (en castellà, traducció i introducció d'Antonio Sáez Delgado, Xordica, 2018) on compila també les seves notes sobre la por, les connexions, la música i la literatura. És un llibre que sempre tinc a mà perquè hi torno sovint, són moltes les vegades que rebo una mena d'empenta que em porta a obrir-lo i perdre-m'hi, i perdoneu per aquest “perdre-m'hi” que pot sonar massa esotèrico-sentimental i no ho és gens, és un perdre's en els pensaments primer de l'autor i després ja, si tot va bé, teus. Aquesta setmana he rebut dues empentes d'aquestes i us les vull explicar, però aviso que caminaré per un camp que no controlo gaire, que és fang que s'enfonsa per a mi: la relació entre literatura i ciència, o art i ciència.

Abans de parlar d'aquestes dues empentes, però, poso una última nota breu sobre ciència de Tavares que farà molt bé de frontissa:

Vilaweb 07/10/21

POESIA COL·LECTIVA

La poesia no és ciència?

La poesia és ciència individual.

Poema col·lectiu i útil: això és la teoria científica.

La primera empenta és que he sabut mig per casualitat (però ara ja no li perdré la pista) que Tavares torna a escriure breus notes sobre actualitat al *Jornal Expresso*, on va escriure, durant el confinament del 2020, el seu interessantíssim *Diário da peste* (del 24 de març al 21 de juny de 2020). Traduïts al castellà de moment n'hem pogut llegir dos articles, un del **25 de setembre** i un altre del **3 d'octubre**. I és llegir aquesta manera fragmentada seva d'analitzar les notícies no tant centrant-se en el que passa sinó en com s'explica el que passa el que m'ha fet tornar a les seves breus notes. Parlant del volcà de la Palma, escriu:

Algú (un tècnic) diu: "El volcà no suporta el seu propi pes."

"Pes" és una paraula que remet a quantitats i ciència; "no suportar" es pot inclinar cap a qüestions de càrrega psicològica.

No hi ha llenguatge tècnic pur; hi ha versos per on els números poden entrar.

Sense metàfores, la ciència es quedaria molt numèrica i quasi muda.

"El volcà no suporta el seu propi pes", diu un tècnic contemporani.

La ciència no suporta el pes del llenguatge neutre.

Trio aquest fragment perquè lliga molt amb una de les tesis del llibre que m'ha donat la segona empenta cap a Tavares i la seva prosa enciclopèdica: *Si un dit assenyala la lluna*, de Toni Pou, un divulgador científic que diu que busca literatura en la ciència. Aquest llibre (anava a dir-ne novel·la i m'ha vingut una torrentada de maldecaps sobre gènere i límits que m'ha frenat, però ell en algun moment s'hi refereix així) descriu la seva recerca per mesurar la imaginació creadora de Galileu però és també, o sobretot, el seguiment d'un procés, d'un projecte que fa tot de parades en la ciència i en la literatura per trobar quin és l'impuls de qualsevol projecte, sigui creatiu o de recerca, si és que realment la creació i la recerca es poden separar, si no és que s'entortolliguen sempre, tant si escrius poemes com si investigues fenòmens de la natura. Pou, en una entrevista, fa poc, va dir, parlant del sistema educatiu actual, que "no s'hauria d'escollir entre els coneixements que vols aprendre" i es referia a la clàssica tria entre ciències i lletres (ara

si ho voleu una mica més diversificada) que et toca fer en plena adolescència, com si t'hi anés la vida, com si no hi hagués marxa enrere. Em sembla important recollir-ho perquè el seu llibre és una clara aposta en aquest sentit i una contundent demostració que és possible diluir les fronteres (si és que mai han sigut sòlides) entre ciència i literatura i acostar-les així al lector de totes les edats d'una manera més interessant i atractiva.

Si un dit assenyala la lluna és la narració (he dit *narració*) d'un projecte de caire tan científic com ho és intentar veure els astres amb el telescopi que va fer Galileu ara fa quatre-cents anys. Pou viatja a Florència i al desert d'Atacama empaitant aquest projecte, i dedica el llibre, en dues parts, als seus periples en aquests dos llocs. Com a professor que és, arrenca explicant com va utilitzar els *Diàlegs* de Galileu a les seves classes i fa tota una declaració de principis que ens serveix de brúixola durant la resta de la narració: "Massa sovint es presenta la ciència, i en particular la física, com una estructura matemàtica amb poc contingut a banda d'equacions, teoremes i corol·laris. Ja dubto que hagi de ser així quan s'assoleix un alt grau d'especialització, però en l'educació bàsica aquest plantejament acaba en un desastre que foragita la ciència de la vida de la gent. A aquestes alçades és infinitament més important aprendre a observar, a construir hipòtesis, a argumentar-les, discutir-les i buscar maneres de comprovar-les." Tot arrenca d'una pregunta, en el llibre de Pou: "Fins a quin punt la imaginació, l'art i la creativitat van contribuir a la interpretació de les observacions que havia fet Galileu amb el telescopi?" És una pregunta que sembla impossible de respondre, però tenim dues-centes pàgines per mirar de trobar-hi resposta, o respostes, o noves preguntes. Toni Pou primer se'n va a Florència, doncs, a veure i tocar el telescopi de Galileu i en acabat, per "aïllar la seva capacitat interpretativa", s'adona que necessita que algú li construeixi un telescopi com el de Galileu i per això se'n va a un observatori astronòmic en ple desert d'Atacama.

I d'un viatge a l'altre té temps per parlar-nos d'altres científics i escriptors que s'han mogut en la frontera entre literatura i ciència, i empaitem Vila-Matas amb unes quantes cerveses de més (nosaltres, no l'escriptor), ens quedem atrapats per un grafit anagrama a la casa abandonada de Galileu, analitzem el paper de la ciència a *Breaking Bad* o *Fargo*, per explicar-vos-en només tres detalls de molt al principi i no espatllar-vos el plaer d'anar

Vilaweb 07/10/21

trobant les perles a mesura que Pou decideix exposar-les, en un estil absolutament oposat al de les breus notes de Tavares però amb la mateixa essència al fons.

Si un lilit assenyala la lluna és Toni Pou empaitant Galileu i el seu telescopi perquè un dia va llegir Calvino, però també, o sobretot, és Toni Pou defensant el que deia Tavares, que les teories científiques són, en el fons, poemes col·lectius i útils, i que la ciència no suporta el pes del llenguatge neutre, per això afirma que “el meu objectiu nuclear a l’hora d’escriure sempre ha estat l’exploració dels horitzons estètics que planteja el coneixement científic, perquè estic convençut que la ciència té un potencial com a eina literària que està completament desaprofitat”. De com la ciència i la literatura es necessiten mútuament, trobo que escriu Pou, i qui diu literatura diu art, diu música, ja ho veureu quan l’autor us parli de *Years* de Bartholomäus Traubeck, que és el que he estat escoltant repetidament mentre escrivia aquest article: el so dels arbres, literalment el so que fan els arbres, si això no és una aliança perfecta entre art i ciència...